नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासको विधातात्त्विक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको
दशौं पत्रको प्रयोजनका
लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

ज्ञानु थिङ
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर
२०७१

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको एम्.ए. दोस्रो वर्षमा अध्ययनरत छात्रा ज्ञानु थिङले **नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासको विधातात्त्विक अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । उहाँले मिहिनतपूर्वक तयार पारिएको शोधकार्यसँग म पूर्ण सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

डा. देवीप्रसाद गौतम

प्राध्यापक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्याय

कीर्तिपुर

मिति : २०७१/०५/१५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको छात्रा ज्ञानु थिङले स्नातकोत्तर तहको नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनको लागि तयार पार्नु भएको **नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासको विधातात्त्विक** अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनको निम्ति स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

१) प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतम ....

(विभागीय प्रमुख)

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर

२) प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतम ....

(शोध निर्देशक)

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

३) प्रा. केशव सुवेदी ....

(बाह्य विशेषज्ञ)

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत **नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासको विधातात्त्विक अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु **प्राध्यापक डा. देवीप्रसाद गौतम**को कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो विविध कार्यव्यस्तताको बावजुद पनि मलाई शोधकार्यको प्रारम्भदेखि अन्त्यसम्म उहाँले दिनु भएको अनमोल सुझाव, सहयोग र मार्गनिर्देशनबाट प्रस्तुत शोधपत्र यस रूपमा तयार भएको हो । महत्त्वपूर्ण समय र हौसलाबर्द्धक सुझाव दिई सहयोग प्रदान गर्नु भएकोमा उहाँप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोध लेखनका सिलसिलामा आवश्यक टिका टिप्पणी र सरसल्लाह दिई सामग्री सङ्कलनमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने गुरु कृष्णहरि बराल र नेत्र एटमप्रति हृदयदेखि नै कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसका साथै शोधकार्यको क्रममा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नु हुने नेपाली केन्द्रीय विभागको सम्पूर्ण गुरुवर्गप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । शोधकार्यका लागि आवश्यक सामग्री सङ्कलन गर्ने सिलसिलामा सहयोग पुऱ्याउने सहपाठी शान्ति थापा, जानवी पौडेल, शान्ति कुमारी दाहाल, सीता पौडेलप्रति पनि आभारी छु ।

यसैगरी, शिक्षा आर्जनको मार्ग खुला गराई मेरो शिक्षाको बारे सदा चासो राखेर अनवरत रूपमा शिक्षा आर्जनका लागि प्रेरित गरिरहनु हुने प्रेरणाका स्रोत पूजनीय बुबा अगम बहादुर थिङ, ममतामयी तथा स्नेही आमा श्याम कुमारी थिङ र दाजु मदन थिङप्रति कृतज्ञता अर्पण गर्दछु ।

शैक्षिक सफलतातिर उन्मुख गराउन प्रयत्नरत दिदीहरू धन कुमारी, शुसिला, माया र मुनालाई स्मरण गर्न चाहन्छु । यो शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा टङ्कन गरी सहयोग पुऱ्याउने सन्दर्भ बुक्स एण्ठ स्टेस्नरीको रमेश भाइप्रति आभारी छु । यसका साथै यो शोधपत्रलाई आवश्यक गाताबन्दी गरी पुस्तकाकार बनाउन सहयोग पुऱ्याउने नेशनल फोटोकपी सेन्टरलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्तमा यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शोधार्थी

....

ज्ञानु थिङ
त्रिभुवन विश्व विद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति : २०७१/०५/१५

शैक्षिक सत्र : २०६८/०६९

विषय सूची

पृष्ठ

अध्याय एक : शोध परिचय **१-६**

१.१ विषय परिचय १

१.२ समस्या कथन २

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य ३

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा ३

१.५ शोधको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता ५

१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन ५

१.७ शोधविधि ५

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा ५

अध्याय दुई : नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासको वस्तुविधान **७-२२**

२.१ उपन्यासमा वस्तुविधान सम्बन्धी अवधाणा ७

२.२ नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासमा अयोजित वस्तुविधानको विश्लेषण ८

२.२.१ आदि भाग ९

२.२.२ मध्य भाग ११

२.२.३ अन्त्य भाग १६

२.३ निष्कर्ष २२

अध्याय तीन : नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासको पात्रविधान २३-५१

३.१ विषय परिचय २३

३.२ उपन्यासमा चरित्रचित्रण सम्बन्धी अवधारणा २३

३.३ नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासमा अयोजित पात्रविधानको विश्लेषण २४

३.३.१ चरित्रको वर्गीकरण २४

३.३.२ प्रमुख र अन्य उल्लेख्य पात्रहरूको चरित्रचित्रण ३४

३.४ उपन्यासमा दृष्टिविन्दु सम्बन्धी अवधारणा ४७

३.५ नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासमा आयोजित दृष्टिविन्दुको विश्लेषण ४८

३.६ निष्कर्ष ५१

अध्याय चार : नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासको परिवेश विधान **५२-५६**

४.१ उपन्यासमा परिवेश विधान सम्बन्धी अवधारणा ५२

४.२ नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासमा आयोजित परिवेश विधानको विश्लेषण ५३

४.२.१ कालगत परिवेश ५३

४.२.२ राजनैतिक परिवेश ५३

४.२.३ स्थानगत परिवेश ५४

४.२.४ सामाजिक तथा साँस्कृतिक परिवेश ५४

४.३ निष्कर्ष ५५

अध्याय पाँच : नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासको उद्देश्य र भाषाशैली **५७-६९**

५.१ उपन्यासमा उद्देश्य र भाषाशैली सम्बन्धी अवधारणा ५७

५.२ नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासको उद्देश्यको विश्लेषण ५८

५.३ नेपालदेखि अमेरिकासम्म उपन्यासको भाषाशैलीको विश्लेषण ६२

५.३.१ शाब्दिक प्रयोग ६३

५.३.२ वाक्य संरचना ६४

५.३.३ विचलन ६५

५.३.४ उखान-टुक्काको प्रयोग ६७

५.४ निष्कर्ष ६९

अध्याय छ : सारांश तथा निष्कर्ष **७०-७४**

६.१ सारांश ७०

६.२ समग्र निष्कर्ष ७३

सन्दर्भग्रन्थ सूची ७५

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

एम.ए.	मास्टर अफ आर्टस्
चौ.सं.	चौथो संस्करण
डा.	डाक्टर
ते.सं.	तेस्रो संस्करण
दो.सं.	दोस्रो संस्करण
पि.एच.डी.	डक्टर अफ फिलोसोफी
पृ.	पृष्ठ
प्रा.	प्राध्यापक
वि.सं.	विक्रमसंवत्
सम्पा.	सम्पादन